

Metodika, qabaqcıl təcrübə

XARİCİ DİLİN TƏDRİSİ METODİKASININ BƏZİ İSTİQAMƏTLƏRİ

Aygün İsmayılova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti

Açar sözlər: Almaniya, integrasiya, bilik, dil, tədris, metodika, Milli Kurikulum.

Ключевые слова: Германия, интеграция, знание, язык, обучение, методика, Национальный Курикулум.

Key words: Germany, integration, knowledge, language, teaching, methodology, National Curriculum.

Hazırda cəmiyyətimizin bütün sahələrində baş verən dinamik proseslər insan fəaliyyəti və onun yaradıcılığının inkişafı problemini ön plana çıxarır.

"Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konsepsiyası"nda (Milli Kurikulum-da) uşaqların və gənclərin fəaliyyətinin formalaşdırılması və təmin olunması, onların bir subyekt kimi inkişafı üçün lazımi şəraitin yaradılması vacib faktor kimi gözdən keçirilir.

"Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konsepsiyası (Milli Kurikulum)"nda təhsilin forma və metodları demokratik və humanist prinsiplərə əsaslanır.

Azərbaycan xalqının ümummillî lideri Heydər Əliyev çıxışlarının birində demişdir: "Bu gün bizim təhsilimizin məqsədi uşaqlara və gənc nəsə bilik vermək, onları gələcəyə hazırlamaqdır. Lakin bununla bərabər ən başlıca məqsəd Azərbaycan cəmiyyətinin layiqli üzvünü, Azərbaycan vətəndaşını formalaşdırmaqdır".

Bu baxımdan, köləlik zəncirini qıraraq ataraq müstəqillik qazanmış respublikamızda həyatın bütün sahələrini əhatə edən və elmi-metodik cəhətdən əsaslandırılmış Konsepsiyaya (Milli Kurikuluma) ehtiyac olduğu kimi, xarici dillər sahəsində də xalqımı-

zın gələcək inkişafına yönələn geniş fəaliyyət proqramını işləyib hazırlamağa böyük zərurət yaranmışdır. Biz bilirik ki, müasir dövrdə dünya səviyyəsinə layiq, hərtərəfli inkişaf etmiş kadrları xarici dili bilmədən təsəvvür etmək mümkün deyildir.

Xarici dil konsepsiyası məzmunca respublikamızda xarici dillərin tədrisi, tədqiqi və tətbiqi siyasətindən, bu siyasətin həyata keçməsi üçün fəaliyyət proqramından və nəhayət, bu proqramın maliyyələşdirilməsindən ibarətdir. Əlbəttə, xarici dil konsepsiyası qarşıya qoyduğumuz məqsəddən çox asılıdır. Xalqların müasir dünya sivilizasiyasına qoşulması üçün bütün dünyada bir dilin ünsiyyət vasitəsinə çevrilməsi ehtimalını gündən-günə artırır. Bu isə o qədər də düzgün fikir deyil, çünki Avropa birliyinə daxil olan dövlətlərin heç biri bu və ya digər xalqın dilinə üstünlük verilməsi tərəfdarı deyil. Buna sübut olaraq 1954-cü ildə imzalanmış Avropa mədəniyyət konsepsiyasını, habelə 1975-ci il Helsinki Konfransının yekun aktını göstərmək olar. Həmin sənədlər ona imza atan bütün dövlətlərin dilində tərtib olunmuşdur. Bu, o deməkdir ki, ən yüksək səviyyədə dillərdən heç birinin hegemonluğuna və dominantlığına yer verilmir. Buna rəğ-

mən biz tam şəkildə dərk etməliyik ki, respublikamızda xarici dil konsepsiyası istər ölkə daxilində, istərsə də onun həddlarından kənarda xalqımızın dünyanın elmi-texniki, ədəbi-mədəni, sosial-iqtisadi və s. irsinə yiyələnmək, bu yolla da müasir sivilizasiyanın öncül cərgələrinə çıxmaq məqsədini qarşıya qoymalıdır. Belə ki, xarici dil anlayışı real kontekstə uyğun dəqiqləşdirilməlidir. Yalnız bundan sonra dil öyrənmədə kəmiyyət və keyfiyyət (dərslərin intensivliyi və məzmunu) məsələlərindən danışmaq olar.

Bu baxımdan xarici dil milli və bəşəri dəyərlərlə paylaşmaq, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında və inkişafında rol oynayacaq müstəqil bir şəxsi tərbiyə etməyə xidmət edir.

İndiki dövrdə dil öyrənmənin metodikası çoxsaylı və müxtəlifdir. Dil öyrənmədə qarşıya qoyulan məqsəd əsas rol oynayır. Eyni zamanda dillərin öyrənilməsində proporsiya gözlənilməlidir.

Dil siyasətində fikrimizcə almanların təcrübəsindən faydalanmaq olar.

Almaniyada xarici dil konsepsiyası dillərin aşağıdakı bölgüsünü əsas götürür:

1. Davranış dili;
2. Fundamental dil;
3. Ünsiyyət dili;
4. Araşdırma-açma dili.

1. Davranış dili ibtidai məktəbdən və ya məktəbəqədər yaşlarından adamların birgə davranışında və həyatında yarı kortəbii, yarı idarə olunan formada ikidilli ünsiyyətə olan tələbatı ödəmək üçün istifadə olunan ortaq işlək dildir. Milli azlıqlardan olanlar öz dilləri ilə bərabər Azərbaycan türkcəsini də öyrənirlər, çünki sonralar onlar ölkəmizin ictimai-iqtisadi və mədəni həyatında birgə çalışdıqları vaxt bu dilə ehtiyac duyurlar. Almaniyada çalışan iki milyona yaxın türkün alman həyat tərzinə qoşulması üçün ilk dövrlər onları küçədə, məktəbdə, yolda, mağazada və işdə anlamaq üçün, insanlarla ünsiyyət yarada bil-

mələri üçün lazımı qədər dilə yiyələnmələri vacibdir. Davranış dili bilinməli tədris sistemi olmaqla xarici dildən daha çox ikinci dil kimi xarakterizə oluna bilər.

2. Xarici dil 2-ci sinifdən əsaslı şəkildə öyrənildiyindən ona fundamental dil kimi yanaşmaq olar. Adətən bu dil yüksək elmi-mədəni səviyyəyə çatmış xalqın dili olur ki, bu da ölkəmizdə tədris olunan alman, ingilis, fransız və s. dillərdir.

3. Aydındır ki, indiki şəraitdə bir xarici dili bilmək azdır, ona görə də ikinci bir dili öyrənmək zərurəti yaranır. Bu zaman ünsiyyət dilinə böyük ehtiyac və həvəs yaranır. Bu da onu göstərir ki, beynəlxalq aləmdə fəaliyyət göstərən hər bir insan istənilən şəraitdə ünsiyyətə girə bilər.

4. Nəhayət, dünya xalqlarının mədəniyyətinə və irsinə yiyələnmək, yaxın və uzaq qonşuların tarixi inkişaf prosesi ilə yaxından tanış olmaq üçün istifadə olunan dili də öyrənmək lazımdır. Bu, keçmişin dərin qatlarında və çağdaş dövrümüzün dünya üzərində səpələnib qalmış dəyərlərini araşdırmaq, öyrənmək və açmaq üçün istifadə olunan bir dildir. Ona görə də buna açma və ya araşdırma dili deyirlər. Zaman baxımından bu qədim türk, yunan, çin və latın dilləri, məkan baxımından isə yapon, hind, malaziya və digər dünya dilləri ola bilər. Açma və ya araşdırma dilini ali təhsil ocaqlarının yuxarı kurslarında müəyyənləşdirmək olar.

Bu baxımdan xarici dil yeniyetmələrə və gənclərə elə istiqamətdə keçirilməlidir ki, onlar müasir həyatda özlərinə yol tapa bilsinlər.

Xarici dilin tədrisi məqsədli xarakter daşıyır. Yəni şagird və ya tələbəni baza bilini ilə təmin etmək, ona müasir həyatda özünə yol tapa bilmək üçün imkan yaratmaq lazımdır. Xüsusilə də, bu mərhələnin sonunda yeniyetmələr və gənclər bacarmalıdırlar:

I. Gündəlik məişətdə iki xarici dildə şifahi və yazılı kommunikasiya;

II. Bu və ya digər istiqamətdə biliyin səviyyəsinin müstəqil şəkildə yüksəldilməsi (dinləmək, danışmaq, oxumaq, yazmaq, mədəniyyət);

III. Fərqli mədəni və ya sosial mədəni kontekstlərdə inteqrasiya.

Baza pilləsində tədrisin əsas məsələsi: yeniyetmələr və gənclərin vacib qərar qəbul etməsində və istiqamət seçməkdə (aktiv həyata qoşulmaq, peşəkar təhsil almaq, təhsili davam etdirmək) onları təlimatlandırmaqdır. Bunu təmin etmək üçün təhsil metodikasında yeniyetmələrin və gənclərin potensialının xüsusiyyətlərini üzə çıxaran strategiyalar tətbiq edilməlidir.

Yeniyetmələr və gənclər hansı peşəkar fəaliyyət sahələrini seçmələrinə baxmayaraq, xarici dil onlara həm biliklərinin zənginləşdirilməsi və eləcə də təcrübənin bölüşdürülməsi vasitəsi kimi lazım olacaqdır. Belə ki, xarici dilin tədrisinin məqsədi gəncləri elə bir biliklə təmin etməkdir ki, onlara iki və ya daha artıq xarici dildə danışmaq imkanı yarada bilsin.

Xarici dilin tədrisi zamanı gənclər xarici aləmə daxil olmağı, həyatın fərqli qaydalarını, ənənələrini aşkar etməyi, fərqli dəyərləri, mentallıqları anlamağı bacarmalıdırlar. Belə ki, uğurlu kommunikasiya yalnız nitq-vərdis bacarıqlarından deyil, eləcə də fərqli mədəni mövzuların anlaşılması və onlara hörmətlə yanaşma bacarığından da asılıdır. Məhz bu bacarıqların və yanaşmaların formalaşmasına "mədəniyyətlərarası dialog" istiqaməti xidmət edir. Gənclərin diqqəti xarici mədəniyyətin xüsusiyyətlərinə yönəlir. Gənclərə imkan verilir ki, öz yanaşmalarını ifadə etsinlər, öz mədəni təcrübələri və ətraf mühitə olan reaksiyalarını mükəmməl şəkildə bildirsinlər. Bu da gənclərə imkan verəcək ki, onlar özlərinə və başqalarına qarşı daha tolerant yanaşsınlar.

Rəyçi: ADPU-nun xarici dillər kafedrasının baş müəllimi Ş.Vəliyeva

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Dilçilik ensiklopediyası. 2-ci cild. Bakı, 2008.
2. Гандилова М. Методика работы над лексикой в условиях трилингвизма (английский язык).//Azərbaycan məktəbi, 2013, № 3.
3. İsmaylova A. Xarici dillərin tədrisində interaktiv metodlar.//Azərbaycan məktəbi, 2012, № 6.

A.İсмаилова

О методы преподавания иностранного языка

Резюме

В статье речь идёт о направлениях методики преподавания иностранного языка. Преподавание иностранного языка должно проводиться в таком направлении, чтобы подростки и молодежь обеспечивались базовыми знаниями, создавалась возможность для них приобретения собственного пути в современной жизни.

A.İsmayilova

Methodology of foreign language teaching

Summary

The article is about the methodology of teaching foreign languages. According to the article, the methodology of teaching foreign languages should be conducted in such a way that teenagers and the young learners are provided with basic knowledge, which gives the young learners a chance to relate to themselves, and the others around them, tolerantly.